

УДК 343.13(477)

Є.В. ГРИГОРЧУК, Донецький юридичний інститут МВС України

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ДОПОМІЖНОЇ ФУНКЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Ключові слова: кримінальні процесуальні функції, допоміжна функція, кримінальна процесуальна діяльність, кримінальне провадження, суб'єкти реалізації допоміжної функції

Прийнятий 13.04.2012 року Кримінальний процесуальний кодекс України суттєво модернізував порядок здійснення кримінального провадження, запровадив низку нових інститутів. Аналіз його новацій свідчить, що законодавець не лише оновив кримінальне процесуальне законодавство, а здійснив його докорінні зміни, що, по суті, мають наслідком зміну парадигми кримінального процесу, сталих підходів до розуміння його засадних положень [1, с.5].

У теорії кримінального процесуального права багато уваги приділялось розгляду поняття та видів функцій, у тому числі, й допоміжної. У тій чи іншій мірі займались цією проблематикою такі вчені, як З.З. Зинатулін [2], Д. Адаховський [3], М.М. Видря [4], К.К. Арушанян [5], С.О. Альперт [6], О.О. Бондаренко [7], О.Г. Шнягін [8], О.О. Чепурний [9], О.М. Ларін [10], В.С. Зеленецький [11], В.Т. Маляренко [12]. Однак, незважаючи на це, окремого дослідження, присвяченого розгляду сутності та ознак допоміжної функції, не вистачає у вітчизняній кримінальній процесуальній теорії.

Тому метою статті є з'ясування поняття допоміжної функції та її ознак. Тема поняття та ознак допоміжної кримінальної процесуальної функції є достатньо актуальною в наш час, особливо в умовах апробації нового Кримінального процесуального закону. Новизна роботи полягає в спробі відокремлення ознак допоміжної функції та її авторському визначенні.

Критерії класифікації функцій є досить умовними, тому що вони пов'язані одна з одною, дуже рухливі і постійно міняються місцями. Проте, характерним для зв'язку функцій між собою є те, що кожна з них здійснюється не ізольовано, а на будь-якому етапі кримінального провадження проявляє себе разом з іншими, зберігаючи при цьому свій пріоритет.

Функції належать до об'єктивних категорій науки кримінального процесу, притаманними рисами яких є: спрямованість на вирішення завдань кримінального судочинства, законодавче закріплення, здійснення лише суб'єктами кримінального процесу, при домінуючому визначенні правового статусу цих суб'єктів, репрезентація основних напрямків процесуальної діяльності.

В. Даєв, розглядаючи етимологічне значення слова «функція», дійшов висновку, що слововживання «кримінально-процесуальні функції» взагалі суперечить прийнятому в правовій термінології значенню функції [13, с.65–66]. Ф. Фаткуллін вважав, що при окресленні поняття процесуальної функції відправним пунктом повинні служити сформульовані в законі основні завдання кримінального судочинства, які визначають головні напрямки всієї кримінально-процесуальної діяльності [14, с.61].

Справді, якщо термін «функція» розглядати лише в сенсі семантичному, а саме як визначені обов'язки, коло діяльності, то можна було би погодитися з таким розумінням процесуальної функції. Однак, справа полягає в тому, що більшість учених цьому терміну надає іншого значення. Якби зміст спеціального наукового поняття був тотожним його словесному позначенню, семантика перетворилася би на загальний і винятковий осередок людських знань. П. Елькінд цілком справедливо стверджує, що, не змішуючи й не ототожнюючи кримінально-процесуальні функції з обов'язками суб'єктів кримінального судочинства, необхідно зрозуміти, що поза здійсненням конкретних процесуальних обов'язків суб'єктів кримінального судочинства категорія «функція» залишається лише ідеальною категорією, поза її реальним утіленням у життя [15, с.51].

Діюче кримінальне процесуальне законодавство теж не дає визначення терміну «функція». Не розв'язує проблеми і ч.3 ст.22 КПК України, яка закріплює положення, що під час кримінального провадження функції державного обвинувачення, захисту та судового розгляду не можуть покладатися на один і той самий орган чи службу особу. Дана норма лише розкриває зміст змагальності сторін, і не більше того [16].

Види кримінальних процесуальних функцій суттєво різняться між собою, але вони логічно взаємопов'язані та взаємообумовлені, завдяки чому система кримінального провадження, власне, і досягає поставленої мети, координуючи всі свої дії.

П.С. Елькінд вказувала на те, що існує і допоміжна функція, яка полягає, з одного боку, в діяльності учасників процесу, свідчення або висновки яких є джерелами доказів, а з іншого боку, в діяльності осіб, які так чи інакше сприяють здійсненню слідчих і судових дій, і побічна функція, яка знаходить свою реалізацію в діяльності цивільного позивача, цивільного відповідача і їхніх представників [15, с.11]. З її позицією ми цілком згодні.

Однак, не слід змішувати поняття «функція кримінального процесу» та «процесуальна діяльність». Кримінальна процесуальна діяльність складається з різних складових частин, однак частинами (етапами) процесу прийнято називати і стадії процесу [19, с.73–82]. Думку про те, що «кримінальна процесуальна діяльність» і «кримінальна процесуальна функція» – різні категорії, висловлював Л. Кокорев. Він зазначав, що функції варто розуміти не як напрямок діяльності кожного учасника кримінального судочинства, а як ті основні лінії, напрямки процесуальної діяльності, навколо яких здійснюється діяльність усіх його учасників. Отже, не будь-яку процесуальну діяльність і не всіх її суб'єктів необхідно розглядати як здійснення самостійної, визначеної процесуальної функції [20, с.52].

Для того, щоб з'ясувати кримінальний процесуальний характер допоміжної функції,

необхідно зупинитись на встановленні її загальних ознак. Перш за все, необхідно виходити з того, що кримінальні процесуальні функції знаходять прояв у відповідних напрямках кримінальної процесуальної діяльності, які складаються з реалізації специфічних повноважень таких суб'єктів. Усі кримінальні процесуальні функції мають правову природу, визначаються нормами права й виражаються у відносно стійкому правовому статусі кожного з їх носіїв. Не змішуючи й не ототожнюючи кримінальні процесуальні функції з обов'язками суб'єктів кримінальної процесуальної діяльності, у той же час необхідно розуміти, що поза здійсненням конкретних процесуальних обов'язків (як і прав) суб'єктів кримінального судочинства категорія «функція» залишається ідеальною лише поза її реальним втіленням у життя. Не лише деякі, а всі суб'єкти кримінальних процесуальних прав та обов'язків є носіями досліджуваних функцій. Оскільки відповідні напрямки кримінальної процесуальної діяльності охоплюють не окремі, а всі стадії кримінального процесу, остільки й реалізація цих функцій пов'язана не з однією і не з декількома, а з усіма стадіями кримінального судочинства [17, с.51]. На думку В.Г. Даєва, конкретні процесуальні функції визначаються особистим чи службовим процесуальним інтересом і знаходять свій прояв у правовому статусі учасників процесу [13, с.72].

Найбільш обґрунтованою вбачається точка зору В. В. Шпильова, який серед ознак кримінальних процесуальних функцій зазначив наступні: (1) роль суб'єкта у кримінальному процесі; (2) місце і призначення суб'єкта (як здійснення певних процесуальних дій по доказуванню; як засоби та способи останнього); (3) мета й завдання участі суб'єкта у кримінальній справі; (4) переслідуваний інтерес; (5) процесуальне положення; (6) повноваження суб'єкта кримінального процесу; (7) характер діяльності; (8) значимість і відповідальність за перебіг і результати процесу [18, с.22]. Взавши за основу саме цей підхід, і необхідно

розглядати діяльність заявника, свідка, понятого, експерта, спеціаліста, перекладача, секретаря судового засідання, судового розпорядника.

Зазначені суб'єкти, знаходячись у групі «інших» учасників кримінального процесу, не виконуючи ні функцію захисту, ні кримінального переслідування, ні вирішення справи по суті, є носієм особливої «допоміжної» функції. Їх процесуальна функція полягає у сприянні здійсненню правосуддя, шляхом правдивого викладення відомих їм обставин, які мають значення для справи та сприяють належному кримінальному провадженню.

Таким чином, на наш погляд, можна виділити такі основні ознаки допоміжної функції. По-перше, допоміжна кримінальна процесуальна функція здійснюється під час кримінального провадження, тобто, під час здійснення кримінальної процесуальної діяльності. По-друге, функцію характеризує не вся діяльність, а лише її основні напрями. По-третє, ці напрями діяльності не поглинаються і не співпадають з іншими напрямками діяльності під час кримінального провадження. Четверте, реалізація допоміжної кримінальної процесуальної функції завжди спрямована на вирішення завдань кримінального судочинства. П'яте, прикметною рисою допоміжної функції є те, що без неї діяльність і існування останніх функцій є неможливим.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що допоміжна кримінальна процесуальна функція – це не співпадаючий з іншими напрямками кримінальної процесуальної діяльності такий напрям діяльності учасників кримінального судочинства, який обумовлений їх роллю і призначенням і яка здійснюється з метою вирішення завдань кримінального провадження.

В майбутньому більш детально слід зупинитись на діяльності заявника, свідка, понятого, експерта, спеціаліста, перекладача, секретаря судового засідання, судового розпорядника крізь призму запропонованих нами ознак допоміжної функції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін. ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шилю. – Х. : Право, 2013. – 824 с.
2. Зинатуллин З. З. К вопросу об уголовно-процессуальных функциях / З. З. Зинатуллин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.law.zinatullin.ru/article_11.htm.
3. Адаховський Д. Поняття, сутність і види кримінально-процесуальних функцій / Д. Адаховський // Право України. – 2010. – № 6. – С. 219–224.
4. Выдря М. М. Расследование уголовного дела – функция уголовного процесса / М. М. Выдря // Советское государство и право. – 1980. – № 9. – С. 78–82.
5. Арушанян К. К. Функції прокурора у кримінальному провадженні з виконання судових рішень / К. К. Арушанян // Часопис Академії адвокатури України. – 2012. – № 17 (4). – С. 1–8.
6. Альперт С. А. Кримінально-процесуальні функції: поняття, система, суб'єкти : конспект лекцій / С. А. Альперт. – Х., 1995. – 28 с.
7. Бондаренко О. О. Функції слідчого в кримінальному судочинстві / О. О. Бондаренко // Вісник Запорізьк. юрид. ін-ту МВС України. – 1999. – № 3. – С. 141–147.
8. Шнягін О. Г. Реалізація функції захисту в кримінальному процесу України: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.09 / Шнягін Олександр Геннадійович. – К., 2010. – 215 с.
9. Чепурний О. О. Кримінально процесуальні функції на стадії досудового розслідування: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.09 / Чепурний О. О. – К., 2005. – 195 с.
10. Ларин А. М. Расследование по уголовному делу: Процессуальные функции / А. М. Ларин. – М. : Юрид. лит., 1986. – 160 с.
11. Зеленецкий В. С. Функциональная структура прокурорской деятельности : учеб. пособие / В. С. Зеленецкий. – Х. : Изд-во ХЮИ, 1978. – 78 с.

12. Маляренко В. Т. Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів: теорія, історія і практика: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.09 / Маляренко В. Т. – Х., 2004. – 449 с.

13. Даев В. Г. Процессуальные функции и принцип состязательности в уголовном судопроизводстве / В. Г. Даев // Известия вузов: Правоведение. – 1974. – № 1. – С. 64–73.

14. Фаткуллин Ф. Н. Обвинение и судебный приговор / Ф. Н. Фаткуллин. – Казань : Изд-во Казанск. ун-та, 1965. – 531с.

15. Элькинд П. С. Цели и средства их достижения в советском уголовно-процессуальном праве / П. С. Элькинд. – Л. : Изд-во Ленинградск. ун-та, 1976. – 143 с.

16. Кримінальний процесуальний кодекс України. – Х. : Одісей, 2013. – 320 с.

17. Элькинд П. С. Сущность советского уголовно-процессуального права / П. С. Элькинд. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1963. – 172 с.

18. Шпилев В. В. Участники уголовного процесс / В. В. Шпилев. – Минск : Изд-во БГУ, 1970. – 144 с.

19. Нажимов В. П. Об уголовно-процессуальных функциях / В. П. Нажимов // Известия вузов. Правоведение. – 1973. – № 5. – С. 73–82.

20. Кокорев Л. Д. Участники правосудия по уголовным делам / Л. Д. Кокорев. – Воронеж : Изд-во Воронежск. ун-та, 1971. – 160 с.

Григорчук Є. В. Поняття та ознаки допоміжної функції у кримінальному судочинстві України / Є. В. Григорчук // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 140–143 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_3_26.pdf

Розглянуто допоміжні функції у кримінальному судочинстві України та її ознаки. Зроблено висновок, що допоміжна функція полягає у сприянні здійсненню правосуддя. Також відокремлено ознаки допоміжної функції та надано її авторське визначення.

Григорчук Е.В. Понятие и признаки вспомогательной функции в уголовном судопроизводстве Украины

Рассмотрены вспомогательные функции в уголовном судопроизводстве Украины и ее признаки. Сделан вывод о том, что вспомогательная функция состоит в содействии осуществлению правосудия. Также выделены признаки вспомогательной функции и дано ее авторское определение.

Grygorchuk E.V. The Concept and Features an Auxiliary Function in the Criminal Trial of Ukraine

Consider the auxiliary function in the criminal trial of Ukraine and its symptoms. It is concluded that the auxiliary function is to facilitate the administration of justice. Also highlighted features of the auxiliary functions, and given its own definition.